

Bijlage 2 Overzicht van beleidsmaatregelen

In deze bijlage is een overzicht gegeven van de beleidsmaatregelen die zijn meegenomen in de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2022 en 2023 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

De KEV uit 2022¹ is voor hoofdstuk vier van de definitieve update van het Integraal Nationaal Energie- en Klimaatplan (INEK) 2024. Het beleid dat is meegenomen in de variant met vastgesteld beleid is opgesomd in tabel 1.

De KEV uit 2023² is voor hoofdstuk vijf gebruikt om de verwachte effecten van het aanvullende beleidspakket uit de Voorjaarsbesluitvorming in april 2023 te beschrijven. Het beleid dat in de KEV uit 2023 is meegenomen is opgesomd in tabel 2.

Daarnaast is in de tabellen aangegeven of de beleidsmaatregel (indirect) bijdraagt aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van artikel 8 van de Europese Energie-efficiency richtlijn. Een uitgebreide beschrijving van beleidsmaatregelen wordt ook gerapporteerd in de tweejaarlijkse INEK-voortgangsrapportage. De meest recente rapportage (van maart 2023) kan hier worden gevonden:

<https://reportnet.europa.eu/public/dataflow/900>

[Tabel 1 Beleidsmaatregelen meegenomen in de Klimaat- en Energie Verkenning van 2022](#)

[Tabel 2 Beleidsmaatregelen meegenomen in de Klimaat- en Energie Verkenning van 2023](#)

¹ <https://www.pbl.nl/publicaties/klimaat-en-energieverkenning-2022>

² <https://www.pbl.nl/publicaties/klimaat-en-energieverkenning-2023>

Tabel 1 Beleidsmaatregelen meegenomen in de Klimaat- en Energie Verkenning van 2022 (alleen vastgesteld beleid)

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparings-verplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Energiebelasting	Algemeen	Ja
Opslag Duurzame Energie (ODE)	Algemeen	Ja
EU Emissiehandelssysteem (EU ETS)	Elektriciteit, Industrie	Nee
SDE++	Algemeen	Ja
Topsector Subsidies Energie Innovatie (MMIP en MOOI)	Algemeen	Ja
MIT (MKB Innovatiestimulering Topsectoren)	Algemeen	Nee
Nationaal Groeifonds	Algemeen	Ja
Energie-investeringsaftrek (EIA)	Algemeen	Ja
MIA- en Vamil-regeling	Algemeen	Ja
Verbod op het gebruik van kolen voor elektriciteitsproductie per 2030	Elektriciteit	Nee
CO ₂ -minimumprijs in de elektriciteitssector	Elektriciteit	Ja
Urgenda-maatregelen elektriciteitssector: Wijziging van de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie in verband met beperking van de CO ₂ -emissiebeperking productie kolencentrales	Elektriciteit	Nee
Uitrol windenergie op zee inclusief de Routekaart windenergie op zee 2030	Elektriciteit	Nee
Extra windenergie op zee conform de Kamerbrief 18 maart 2022	Elektriciteit	Nee
Geen SDE++ voor nieuwe investeringen in hernieuwbare elektriciteit na 2025	Elektriciteit	Nee
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	Elektriciteit	Nee
Rijksdaken zonnepanelen	Elektriciteit	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
BENG-eisen nieuwbouw	Gebouwde Omgeving	Ja
Vervallen aansluitplicht aardgas bij nieuwbouw	Gebouwde Omgeving	Ja
Ecodesign-richtlijn	Gebouwde Omgeving, Industrie	Nee
Nationaal Isolatieprogramma	Gebouwde Omgeving	Ja
Gebiedsgerichte aanpak warmtetransitie (PVGO programmalijn 1)	Gebouwde Omgeving	Ja
Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie en proeftuinen aardgasvrije wijken	Gebouwde Omgeving	Ja
Leidraad en ECW ter ondersteuning gemeenten	Gebouwde Omgeving	Ja
Handreiking participatie bewoners en gebouweigenaren	Gebouwde Omgeving	Ja
Transitievisie Warmte per gemeente en uitvoeringsplan per wijk, inclusief monitoringstool en bijsturen via borgingsoverleg	Gebouwde Omgeving	Ja
Startmotor en Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)	Gebouwde Omgeving	Ja
Middelen voor gemeenten ten behoeve van kwetsbare huishoudens en slecht geïsoleerde woningen	Gebouwde Omgeving	Ja
Prestatieafspraken woningcorporaties tariefverlaging verhuurderheffing	Gebouwde Omgeving	Ja
Subsidierегeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)	Gebouwde Omgeving	Ja
Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE)	Gebouwde Omgeving	Ja
Subsidierегeling Energiebesparing Eigen Huis (SEEH) voor koopwoningen en VvE's	Gebouwde Omgeving	Ja
Nationaal Warmtefonds	Gebouwde Omgeving	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Communicatie en ontzorging	Gebouwde Omgeving	Ja
Handhaving energiebesparingsplicht Wet milieubeheer, informatieplicht en VUE-regeling	Gebouwde Omgeving, Industrie, Landbouw en Landgebruik	Ja
Verplichting energielabel C kantoren	Gebouwde Omgeving	Ja
Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA-regeling)	Gebouwde Omgeving	Ja
Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)	Gebouwde Omgeving	Ja
Ontzorging verduurzaming maatschappelijk vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja
Subsidieregeling verduurzaming MKB (SVM)	Gebouwde Omgeving, Industrie	Ja
Routekaarten maatschappelijk vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja
Scholen energiebespaarlening	Gebouwde Omgeving	Ja
Extra budget verduurzaming Rijksvastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja
Subsidiestop SDE++ lage temperatuurwarmte uit houtige biograndstoffen	Elektriciteit, Gebouwde Omgeving	Nee
Versterken kennis- en innovatie-ecosysteem (o.a. TKI Bouw, MOOI-regeling, DEI+, Schoon en emissieloos bouwen)	Gebouwde Omgeving	Nee
Besluit energie vervoer 2022-2030 (implementatie RED II)	Mobiliteit	Nee
Integraal duurzaamheidskader biomassa	Mobiliteit	Nee
Verbreding SDE++-regeling naar geavanceerde biobrandstoffen	Mobiliteit	Nee
Richtlijn Brandstofkwaliteit (FQD)	Mobiliteit	Nee
Richtlijn hernieuwbare energie (RED I en REDII)	Mobiliteit	Nee
Richtlijn Uitrol infrastructuur voor alternatieve brandstoffen (AFID)	Mobiliteit	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Uitrol alternatieve laad- en tankinfrastructuur	Mobiliteit	Ja
CO ₂ -norm bestelauto's 147 g/km per 2020 en aanscherping met 31% per 2030	Mobiliteit	Nee
CO ₂ -norm personenauto's 95 g/km per 2021 en aanscherping met 37,5% per 2030	Mobiliteit	Nee
Nieuwe testprocedure voor brandstofverbruik en emissies van personen- en bestelauto's (WLTP)	Mobiliteit	Nee
Fiscale en financiële stimulering nul-emissie personenauto's (2022-2024)	Mobiliteit	Ja
Communicatiecampagne elektrisch rijden	Mobiliteit	Ja
Versnellen (regionale) uitrol laadinfrastructuur	Mobiliteit	Ja
Nationaal toegangspunt laadpuntendata	Mobiliteit	Ja
Slimme laadinfrastructuur stimuleren	Mobiliteit	Ja
Regeling bevordering schone wegvoertuigen (implementatie Clean Vehicles Directive)	Mobiliteit	Ja
Verhoging dieselaccijns per 2021 en 2023	Mobiliteit	Ja
Europese CO ₂ -normen nieuwe vrachtauto's	Mobiliteit	Nee
Uitvoeringsagenda Zero Emissie Stadslogistiek	Mobiliteit	Ja
Subsidieregeling emissieloze bedrijfsauto's (SEBA)	Mobiliteit	Ja
Aanschafregeling Zero-Emissie Trucks (AanZET)	Mobiliteit	Ja
Herziene Eurovignetrichtlijn EU	Mobiliteit	Nee
Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB)	Mobiliteit	Ja
Lean & Green programma	Mobiliteit	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Inzet Lange en Zware Vrachtauto's (LZVs)	Mobiliteit	Nee
Verlaging gebruiksvergoeding spoor t/m 2023	Mobiliteit	Ja
Activiteiten Topsector Logistiek	Mobiliteit	Ja
Bestuursakkoord Zero Emissie Busvervoer (BAZEB)	Mobiliteit	Ja
Coalitie Anders Reizen	Mobiliteit	Ja
Betrekken regionale netwerken van werkgevers aan MIRT-tafels	Mobiliteit	Nee
Publieksvoorlichting duurzaam reisgedrag werknemers	Mobiliteit	Ja
Ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen vastleggen binnen de NOVI	Mobiliteit	Ja
Investering in fietsenstallingen bij OV-knooppunten	Mobiliteit	Ja
Mobility as a Service (MaaS)	Mobiliteit	Ja
Programma's correcte bandenspanning	Mobiliteit	Ja
Green Deal Autodelen II	Mobiliteit	Ja
Werkgeversaanpak fietsgebruik	Mobiliteit	Ja
Tour de Force programma	Mobiliteit	Ja
Het Nieuwe Rijden 3.0	Mobiliteit	Ja
Thuiswerkvergoeding	Mobiliteit	Ja
Luchtvaart in EU ETS	Mobiliteit	Nee
Capaciteitsrestrictie op 500.000 vliegbewegingen op Schiphol	Mobiliteit	Ja
Situatie zonder commercieel verkeer op Lelystad Airport	Mobiliteit	Ja
Vliegbelasting Rutte III	Mobiliteit	Ja
Aanscherping CORSIA	Mobiliteit	Nee
Biokerosineproductie in Nederland	Mobiliteit	Nee
Elektrische afhandeling FPU's en e-GPU's	Mobiliteit	Ja
Tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen	Mobiliteit	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
SECA en NECA voor zeescheepvaart op de Noordzee	Mobiliteit	Nee
IMO-beleid zeescheepvaart (EEDI, SEEMP, EEXI,...)	Mobiliteit	Nee
Verlaging energiebelasting op walstroom	Mobiliteit	Nee
Green Deal zeevaart, binnenvaart, havens	Mobiliteit	Ja
Subsidieregeling Verduurzaming Binnenvaartschepen (SRVB)	Mobiliteit	Ja
Reductieverplichting binnenvaart	Mobiliteit	Nee
Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (Groeifonds)	Mobiliteit	Ja
Tijdelijke verlaging benzine- en dieselaccijns 2022	Mobiliteit	Nee
Euronormen light duty t/m Euro-6d (incl. RDE-wetgeving)	Mobiliteit	Nee
Euronormen heavy duty t/m Euro-VI (incl. RDE-regelgeving)	Mobiliteit	Nee
Emissienormen NRMM t/m Stage V (binnenvaart, rail & mobiele machines)	Mobiliteit	Nee
Fijnstoftoeslag MRB	Mobiliteit	Nee
Roetfiltertest APK	Mobiliteit	Nee
DKTI-regeling	Mobiliteit	Ja
Vamil/MIA (cq Milieulijst)	Mobiliteit	Ja
Verlaging maximumsnelheid hoofdwegennet naar 100 km/u gedurende de dag	Mobiliteit	Ja
MIRT	Mobiliteit	Nee
MIPS (Missiegedreven Kennis- en Innovatieprogramma's)	Mobiliteit	Nee
Besparingsakkoord energie-intensieve industrie (Addendum op het MEE-convenant)	Industrie	Ja
EED Energie-auditplicht	Industrie	Ja
CO2-heffing industrie	Industrie	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)	Industrie	Ja
Teruggaaf Energiebelasting en Opslag Duurzame Energie (ODE) - verbruik boven 10 miljoen kilowattuur en meerjarenafspraak (MJA)	Industrie	Nee
SDE++: industriële emissiereductieopties	Industrie	Ja
Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof	Industrie	Nee
Overige Subsidieregelingen industrie	Industrie	Ja
Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)	Industrie	Ja
Beperken van de vraag naar laagcalorisch gas van grote afnemers	Industrie	Ja
Belasting verbranden en storten buitenlands afval	Industrie	Nee
Verplicht aandeel recycklaat in bouwmaterialen via Rijksinkoop	Industrie	Nee
Subsidieregeling Circulaire ketenprojecten	Industrie	Nee
Terugdringen gebruik HFK-koudemiddelen met hoge GWP	Industrie	Nee
Kas als Energiebron (KaE)	Landbouw en Landgebruik	Ja
Proof-of-principle , onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
Garantstellingsfaciliteit aardwarmte RNES, onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
Versnellingsplan aardwarmte, onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
Financiering Kas als Energiebron, onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
HNT (Het Nieuwe Telen), onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Regeling Energie-efficiëntie en Hernieuwbare glastuinbouw (EG): extra energieschermen, aansluiting CO ₂ -, biogas- of warmtecluster, luchtbehandeling, sinds 2021 uitgebreid met led, verneveling en kasophoging met diffuse coating (V), onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
MEI-regeling, onderdeel van KaE	Landbouw en Landgebruik	Ja
CO ₂ -sectorsysteem 2021-2024	Landbouw en Landgebruik	Ja
Fosfaatrechten melkvee vanaf 1-1-2018	Landbouw en Landgebruik	Nee
Besluit Uitvoeringsbesluit verantwoorde groei melkveehouderij	Landbouw en Landgebruik	Nee
Wet grondgebonden groei melkveehouderij vanaf 1-1-2018	Landbouw en Landgebruik	Nee
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv), 120 mln. euro - Regeerakkoord, ook onderdeel van het Klimaatakkoord	Landbouw en Landgebruik	Nee
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv), 1e uitbreiding met 60 mln. euro – Urgenda-pakket	Landbouw en Landgebruik	Nee
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv), 2e uitbreiding met 275 mln. euro, beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof	Landbouw en Landgebruik	Nee
Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant; specifiek beleid Noord-Brabant emissiearme stallen	Landbouw en Landgebruik	Nee
Omgevingsverordening Limburg 2014 (en 2021); specifiek beleid Limburg emissiearme stallen	Landbouw en Landgebruik	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Wet Ammoniak en Veehouderij beleidslijn IPPC-omgevingstoetsing (2007)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Wet geurhinder en veehouderij (2006)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Natura 2000	Landbouw en Landgebruik	Nee
Wet milieubeheer luchtkwaliteitseisen 2007: BBT+ /BBT++	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beëindiging gedoogbeleid stoppersregeling ammoniak 1-1-2020	Landbouw en Landgebruik	Nee
Besluit emissiearme huisvestingsystemen landbouwhuisdieren	Landbouw en Landgebruik	Nee
Aanscherping fijnstof pluimvee bestaande stallen o.b.v. BBT conclusie intensieve veehouderij	Landbouw en Landgebruik	Nee
Besluit gebruik meststoffen: emissiearme aanwending (verbod sleepvoet grasland)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Dierrechten varkens/pluimvee	Landbouw en Landgebruik	Nee
Gebruiksnormen en -voorschriften Meststoffenwet uit 6e AP Nitraatrichtlijn	Landbouw en Landgebruik	Nee
Derogatie dierlijke mest boven gebruiksnorm EU vanaf 2022	Landbouw en Landgebruik	Nee
Mestproductieplafond: wettelijke sectorale plafonds 1-1-2020 in 6e AP	Landbouw en Landgebruik	Nee
Verplichte mestverwerking	Landbouw en Landgebruik	Nee
Activiteitenbesluit Milieubeheer	Landbouw en Landgebruik	Nee
Regeling beoordeling Luchtkwaliteit	Landbouw en Landgebruik	Nee
SDE-regeling mestvergisting	Landbouw en Landgebruik	Nee
Wet verbod pelsdierhouderij per 08-01-2021	Landbouw en Landgebruik	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Maatregel Gerichte Aankoop	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Maatregel weidegang	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Maatregel optimalisatie melkveevoerantsoen	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Omschakelprogramma	Landbouw en Landgebruik	Nee
Rijksmaatregelen Kabinetsbesluit aanpassing NSL 27 september 2018 - knelpunten veehouderij	Landbouw en Landgebruik	Nee
Vrijwillige opkoopregeling kalverhouderijen provincie Gelderland	Landbouw en Landgebruik	Nee
POP3 Subsidie Voor Verduurzamen Stallen En Verminderen Stikstof (Kalversector) - Gelderland	Landbouw en Landgebruik	Nee
Bestuursovereenkomst grondwaterbeschermingsgebieden	Landbouw en Landgebruik	Nee
Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's (MMIP's)	Landbouw en Landgebruik	Nee
SLA-maatregel 5 landbouw: Verbeteren van effectiviteit van emissiearme stallen	Landbouw en Landgebruik	Nee
Economisch Herstel Fonds (EHF): Investeren in groen-economisch herstel	Landbouw en Landgebruik	Nee
Economisch Herstel Fonds (EHF): Samenwerken aan groen-economisch herstel	Landbouw en Landgebruik	Nee
POP3: Investering in kalverstallen	Landbouw en Landgebruik	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Stikstofbronmaatregelen Noord-Brabant (excl. Interim omgevingsverordening - 654)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Klimaatvelop 2018 en 2019	Landbouw en Landgebruik	Nee
Veenplan 1e fase	Landbouw en Landgebruik	Nee
Regionale Veenweide Strategie: provincies Fryslân en Utrecht	Landbouw en Landgebruik	Nee
Impulsgelden	Landbouw en Landgebruik	Nee
Pilots en onderzoek in Veenweiden: inrichting en opstarten van circa 10 meetlocaties	Landbouw en Landgebruik	Nee
Vervolg op het onderzoeksprogramma NOBV	Landbouw en Landgebruik	Nee
Pilots en onderzoeksmiddelen programma Veenweiden: IBP-VP en de Regiodeal Bodemdaling en Veenweide Innovatie Programma	Landbouw en Landgebruik	Nee
GLB-middelen voor pilots Veenweiden	Landbouw en Landgebruik	Nee
Kennis en onderwijs over veenweidemaatregelen (Sabe-regeling)	Landbouw en Landgebruik	Nee
Monitoringssystematiek voor veenweidemaatregelen	Landbouw en Landgebruik	Nee
Ondersteuning van het project Valuta voor Veen	Landbouw en Landgebruik	Nee
Klimaatvelop 2019	Landbouw en Landgebruik	Nee
Compensatie voor ontbossing	Landbouw en Landgebruik	Nee
Uitbreiding bos en landschap: Geen kind verlaat de basisschool zonder een boom te planten	Landbouw en Landgebruik	Nee
Klimaatvelop 2018 en 2019	Landbouw en Landgebruik	Nee
Nationaal Programma Landbouwbodems: kennisontwikkeling en -verspreiding	Landbouw en Landgebruik	Nee
Beleidsimpuls duurzaam beheer	Landbouw en Landgebruik	Nee
Innovatieopgaven in de agroketen	Landbouw en Landgebruik	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2022 - 28 februari 2023		
Naam beleidsmaatregel	Sector	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Versterken van regionale initiatieven met duurzaam bodembeheer	Landbouw en Landgebruik	Nee
Schone Lucht Akkoord (SLA): Beleid houtkachels	Luchtkwaliteit	Nee

Tabel 2 Beleidsmaatregelen meegenomen in de Klimaat- en Energie Verkenning van 2023

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
1 Vastleggen streefdoel klimaatneutrale elektriciteitssector in 2035 in combinatie met eventuele normering of beprijzing van CO ₂ -regelbaar vermogen (E2): Betreft het vastleggen van het streefdoel van klimaatneutraliteit voor de elektriciteitssector in 2035. Het kabinet streeft ernaar dit doel te halen.	Elektriciteit	Nee	Nee
2 Normering of beprijzing om streefdoel 2035 te halen: Waar nodig wordt normering of beprijzing ingezet om het streefdoel van CO ₂ -neutraliteit in 2035 te bereiken. De eventueel benodigde maatregelen worden nog nader uitgewerkt.	Elektriciteit	Nee	Nee
3 Bedrijfsduurverlenging Borssele: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie. Voorwaarde: goedkeuring door de Europese Commissie.	Elektriciteit	Nee	Nee
4 Kennisinfrastructuur: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie. Voorwaarde: goedkeuring van de nadere uitwerking door de fondsbeheerder, mede op basis van het in 2023 verwachte advies.	Elektriciteit	Nee	Nee
5 Uitvoeringslasten kernenergie: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie.	Elektriciteit	Nee	Nee
6 Onderzoek naar inputvrijstelling energiebelasting gas (CA-maatregel) met eventueel beperking tot installaties met elektrisch rendement van minimaal 60%: Beperking WKK-inputvrijstelling per 2025 conform CA, evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus. In het Coalitieakkoord is afgesproken om de inputvrijstelling in de energiebelasting voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsproductie per 1 januari 2025 te beperken tot elektriciteit die op het openbare net wordt gezet. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden	Elektriciteit	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>gestart. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO₂-reductie. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd.</p> <p>Omdat de inputvrijstelling ook geldt voor gascentrales, heeft wijziging van de vrijstelling mogelijk ook effect op de elektriciteitssector. De impact op de elektriciteitssector wordt onderzocht en meegewogen, ook met het oog op leveringszekerheid.</p>			
7 Demand Side Response (DSR) in eindgebruikerssectoren: Dit betreft het programma verlaging piekvraag naar elektriciteit van consumenten in de gebouwde omgeving, dat als doel heeft om consumenten inzicht te geven in hun elektriciteitsverbruik en ze te helpen deze te verlagen op piekmomenten. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Gebouwde Omgeving 2.10. Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.	Elektriciteit	Nee	Ja
8 Subsidieregeling CO ₂ -vrije gascentrales (incl. voorwaarde bijmenging CO ₂ -vrije energiedragers): Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel CO ₂ -vrije gascentrales. Voorwaarde: bijmenging van CO ₂ -vrije energiedragers wordt opgenomen als subsidievoorwaarde in de subsidieregeling voor ombouw van gascentrales naar CO ₂ -vrij-ready. Het exacte bijmengpercentage wordt nader bepaald in de uitwerking van de regeling. Een mogelijke CO ₂ -vrije energiedrager is bijvoorbeeld waterstof.	Elektriciteit	Nee	Nee
9 Ophoging minimum CO ₂ -prijs elektriciteitssector en industrie (o.b.v. tariefstudie): De huidige minimum CO ₂ -prijs voor de elektriciteitssector en industrie wordt opgehoogd. De maatvoering van de nieuwe tarieven wordt gebaseerd op de evaluatie van het prijspad, die nu in opdracht van het ministerie van Financiën wordt uitgevoerd. Dit is staand kabinetsbeleid.	Elektriciteit	Nee	Ja
10 Aanvullende inzet voor zonne-energie op gebouwen: Aanvullende normering zon op dak via bestaande regelingen, gecombineerd met subsidie. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche	Elektriciteit	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
Elektriciteit 6.4. Voorwaarde: hangt samen met maatregel E1.			
11 Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030: Inzet van zon-PV tussen windturbines op zee. Zonnepanelen tussen windturbines op zee worden onderdeel van toekomstige tenders voor wind op zee. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.3a.	Elektriciteit	Ja	Nee
12 Invoering batterijverplichting voor zonneparken: In bestaande subsidieregelingen wordt de verplichting ingevoerd om batterijen te plaatsen bij zonneparken. Hierdoor kan meer hernieuwbare energie worden ingevoerd in het net. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.9. Voorwaarde: hangt samen met maatregel E1.	Elektriciteit	Nee	Nee
13 Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten: Deze maatregel is gericht op de verbetering van de netcapaciteit. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.2.	Elektriciteit	Nee	Nee
14 Intensivering samenwerking medeoverheden: Geïntensiveerde samenwerking met gemeenten, provincies etc. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.8.	Elektriciteit	Nee	Nee
15 Negatieve emissies: Generieke stimulering negatieve emissies (exclusief AVI's) tot maximaal 3,5 Mton vooruitlopend op aanpassing ETS met inachtneming van de bestaande inzet uit het duurzaamheidskader biograndstoffen en de Renewable Energy Directive. Een einddatum wordt overwogen.	Elektriciteit	Nee	Nee
16 Ondersteuning ontwikkeling Small Modular Reactors (SMR's): Versnellen realisatie SMR's door ondersteuning bij de overgangsfase van ontwerp naar realisatie. Deze overgang kan versneld worden door een praktische koppeling tot stand brengen tussen Nederlandse maakindustrie en ontwikkelaars van SMR's. Dit is van toepassing voor SMR's gebaseerd op conventionele nucleaire concepten die kort staan voor de transitie naar realisatie. Deze praktische koppeling versterkt de waardeketen, met oog voor kwaliteitsverzekering, door samenwerking met de toezichthouder en de	Elektriciteit	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
onderzoekssector. Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.			
17 Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales, kennisinfra, uitvoeringslasten: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie.	Elektriciteit	Nee	Nee
18 EBN: versnellen onderzoek CCS: Dit voorstel stelt EBN in staat het onderzoek naar de capaciteit van CCS in Nederland te versnellen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.6.	Elektriciteit	Nee	Nee
1 Vaststellen doelstelling maatwerkafspraken: De doelstelling van maatwerk wordt vastgesteld op totaal 3,5 Mton additionele CO ₂ -reductie t.o.v. CO ₂ -heffing in 2030.	Industrie	Nee	Ja
2 Vervallen dispensatierechten bij maatwerk: De door de maatwerkafspraken vrijvallende dispensatierechten onder de CO ₂ -heffing zullen niet meer beschikbaar zijn voor andere activiteiten, waardoor deze niet meer verhandelbaar zijn. Het aantal niet meer beschikbare dispensatierechten zal gelijk zijn aan de afgesproken CO ₂ -reductie door de maatwerkafpraak. Hiermee wordt een waterbedeffect voorkomen.	Industrie	Ja	Ja
3 Ophogen perceel VI-MKB incl. correctie EG-regeling: Onder voorwaarde van een ambitieus doel voor industrie (maatregelen 1, 2, 9, 10 en 11) wordt het indicatieve budget voor het perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb verhoogd. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb.	Industrie	Ja	Ja
4 NIKI: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: voor elke ton CO ₂ -reductie waar een bedrijf binnen de NIKI subsidie voor krijgt, wordt gezorgd dat een equivalente ton aan dispensatierechten niet meer beschikbaar is voor andere activiteiten, waardoor deze niet meer verhandelbaar zijn. Momenteel wordt bezien op welke manier dit kan	Industrie	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
worden geregeld; er wordt onderzocht of het nodig is om een minimale CO ₂ -reductiedrempel in te stellen; in de regeling wordt de voorwaarde opgenomen van een verplicht klimaatplan gericht op klimaatneutraliteit in 2050 met concrete tussendoelstellingen; en in de regeling wordt de voorwaarde opgenomen dat om voor subsidie in aanmerking te komen de activiteiten in Nederland door een industriële onderneming worden uitgevoerd. Zodra de activiteiten niet meer in Nederland (kunnen) worden uitgevoerd is de subsidie niet meer beschikbaar voor de betreffende industriële onderneming en wordt de subsidie zo nodig teruggevorderd. Deze middelen komen boven op de al uit het Klimaatfonds toegekende middelen voor 2023.			
5 VEKI: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Deze middelen komen boven op de al toegekende middelen in 2023.	Industrie	Ja	Ja
6 Uitvoeringskosten maatwerk: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: het opstellen van een bestedingsplan waarin wordt toegelicht hoe voorkomen wordt dat structurele verplichtingen ontstaan, met name bij het inrichten van een expertpool voor vergunningverlening van 40 fte.	Industrie	Nee	Ja
7 TSE haalbaarheidsstudies: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: onderzoeken of het nodig is om de maximum subsidiebedragen in de regeling substantieel te verhogen om aan te sluiten bij de schaalgrootte van de haalbaarheidsstudies van bedrijven waar maatwerkafspraken mee worden gemaakt.	Industrie	Nee	Ja
8 Eventuele maatwerksubsidies: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb.	Industrie	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
9 Ophoging tarief CO ₂ -heffing industrie: Het tarief van de CO ₂ -heffing wordt per 1-1-2025, via het Belastingplan 2025, opgehoogd conform PBL-advies. PBL voert in de tweede helft van 2023 een tariefstudie uit om vast te stellen welk tarief er nodig is om de in het CA aangekondigde reductie van 4 Mton te waarborgen.	Industrie	Nee	Ja
10 Verlenging CO ₂ -heffing industrie: De CO ₂ -heffing wordt na 2030 met 2 jaar verlengd tot en met 2032. Het prijspad hiervoor wordt bepaald o.b.v. een tariefstudie van PBL. De maatregel wordt opgenomen in het BP2025.	Industrie	Nee	Ja
11 Ophoging minimum CO ₂ -prijs elektriciteitssector en industrie (o.b.v. tariefstudie): De huidige minimum CO ₂ -prijs voor de elektriciteitssector en industrie wordt opgehoogd. De maatvoering van de nieuwe tarieven wordt gebaseerd op de evaluatie van het prijspad, die nu in opdracht van het ministerie van Financiën wordt uitgevoerd. Dit is staand kabinetsbeleid.	Industrie	Nee	Ja
12 Plasticsnormering: Verplichting dat bij alle plastic producten die in Nederland voor de Nederlandse markt worden geproduceerd gemiddeld 25-30% plastic recycleert of biogebaseerd plastic wordt toegepast in 2030, oplopend vanaf 2027. Dit kan per 2030 mondiaal bij productie en afvalverbranding een reductie van 1,2 Mton opleveren. Het kabinet zet erop in 0,7 Mton hiervan in Nederland te realiseren.	Industrie	Ja	Nee
13 Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken voor circulaire plastics: Het budget uit het Klimaatfonds Ontwerp Meerjarenprogramma 2024 is bedoeld voor ketenvorming, innovatieve recyclingtechnieken en de innovatieve productie van duurzame fossielvrije kunststoffen. Voor opschaling van recyclingcapaciteit en vraagstimulering is nadere uitwerking nodig en worden middelen gereserveerd voor het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde voor de reservering: nadere uitwerking ondersteuning en dat maatregel plasticsnormering	Industrie	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
voldoende is uitgewerkt (maatregel 12), en er zicht op is op volwaardige prikkels voor recycling door CO ₂ -beprijzing bij AVI's (maatregel 15).			
14 Negatieve emissies AVI's: Door toepassing van CCS kan in 2030 maximaal 2 Mton extra aan negatieve emissies worden behaald. Daarbij waakt het kabinet voor lock in-effecten die de uitvoering van het duurzaamheidskader biograndstoffen – gericht op steeds hoogwaardiger inzet van biograndstoffen – zouden vertragen of belemmeren. Daarnaast bewaakt het kabinet dat het stimuleren van negatieve emissies bij AVI's niet leidt tot een perverse prikkel waardoor het voor AVI's lonend zou worden om meer afval te blijven verbranden of zelfs meer afval te importeren en verbranden. Dit zou immers de transitie naar een circulaire economie ondermijnen.	Industrie	Nee	Nee
15 Aanscherping CO ₂ -heffing industrie voor afvalverbrandingsinstallaties (AVI's): De CO ₂ -heffing industrie wordt richting 2030 oplopend met maximaal 1 Mton aangescherpt voor AVI's, zodat in 2030 1 Mton aanvullende reductie van fossiele emissies wordt gerealiseerd in de AVI's. Op basis van de lopende evaluatie van de afvalstoffenbelasting bekijkt het kabinet hoe de prikkels van het beprijzingsinstrumentarium kunnen worden verbeterd om te zorgen dat het minder verbranden van fossiele afvalstoffen en het beter uitsorteren van recyclebare fracties een aantrekkelijk handelingsperspectief wordt voor AVI's. Daarnaast zal op basis van de voortgang bij de AVI's en de (verwachte) ontwikkeling van het nationale afvalaanbod in 2025 en 2028 worden beoordeeld of de emissiereductie-opgave nog reëel is, waarbij belangrijk is dat de nationale afvalverwerking niet in het geding komt. Zo nodig zal de CO ₂ -heffing industrie daarop worden aangepast voor de AVI's. Het kabinet zal een routekaart naar 2050 opstellen. Onderdeel hiervan zijn de verwachtingen over de benodigde toekomstige verbrandingscapaciteit in de pas met de ontwikkeling richting een circulaire	Industrie	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>economie. Aan de hand van deze routekaart zal worden toegewerkt naar maatwerkafspraken met bepaalde AVI's. Ter ondersteuning van de emissiereductie kan gebruik worden gemaakt van bestaande subsidieregelingen en wordt een reservering getroffen voor mogelijke maatwerksubsidies aan AVI's. Zie voor een uitgebreide omschrijving van de reservering voor maatwerksubsidies voor AVI's het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden voor ondersteuning zijn dat de aanscherping van de CO₂-heffing voldoende is uitgewerkt en dat vrijvallende dispensatierechten niet meer beschikbaar zijn voor andere activiteiten (maatregel 15 en maatregel 2) (zie ook toelichting bij punt 'dispensatierechten innemen bij maatwerk').</p>			
16 Ondersteuning cluster 6 via NPVI: Bij het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) wordt een ondersteunende unit geformeerd die, in samenspraak met de cluster 6-bedrijven en hun organisaties en de provincies, a tempo concrete knelpunten mee helpt te identificeren en op te lossen. De aanpak valt onder regie van de Stuurgroep NPVI, waar ook de clusterregisseur van cluster 6 zitting in krijgt. Deze aanpak kan bestaan uit bijvoorbeeld ondersteuning bij de transitie of hulp bij financiering (bijvoorbeeld via ROMs). Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.	Industrie	Nee	Ja
17 Aanpassing Energiebelasting: Zie sectoroverstijgend.	Industrie	Ja	Ja
18 Normering fossiele warmte-opwek: Eerder heeft het kabinet aangekondigd dat het in het kader van de intrekking van de productiebeperking bij kolencentrales kijkt naar een versnelling elektrificatie in de industrie en glastuinbouw door middel van een normering van o.a. e-boilers, in combinatie met subsidie. Met het oog op de voorziene capaciteitsproblemen voor elektrificatie wordt deze normering in brede vorm uitgewerkt, gericht op een verbod op de inzet van fossiele brandstoffen voor verwarmingsprocessen bij uitbreiding, nieuwbouw en vervanging van industriële productie-installaties.	Industrie	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
19 Normering circulair slopen: Het uitwerken en invoeren van een milieuprestatie-eis voor circulaire sloop en hergebruik en/of hoogwaardige recycling, op basis van de deels nog te ontwikkelen best beschikbare werkwijzen. Hierbij wordt in samenhang naar bouwregelgeving en afvalregelgeving gekeken. Er wordt in eerste instantie een balans beoogd tussen de hoogte van de norm en de kosten. >> nog te onduidelijk om mee te nemen in de KEV.	Industrie	Nee	Nee
20 Aanscherpen energiebesparingsplicht: zie sectoroverstijgend.	Industrie	Ja	Ja
21 Continuering van de innovatieregeling DEI+CE: De bestaande innovatieregeling DEI+CE wordt komende jaren weer opengesteld. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling.	Industrie	Nee	Nee
22 Bevorderen circulair doen en gedrag: Deze maatregel omvat zowel een brede gedragsaanpak gericht op burgers, leermodules voor werkenden als een subsidieregeling voor het onderwijs. Onder gedrag wordt ook verstaan de keuze voor een baan die de transitie naar een circulaire en klimaatneutrale samenleving vooruithelpt omdat er nu een groot tekort is aan vakmensen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche 7.3.	Industrie	Nee	Nee
23 Normering biobased bouwen: Aanscherping en bredere toepassing van de milieuprestatie-eis aan gebouwen en verdergaande sturing op CO ₂ , waardoor de toepassing van biobased materialen wordt gestimuleerd. Zo kan de keten ontwikkelen en groeien als rendabel bedrijfsmodel voor boeren en bouwers, waarbij ook CO ₂ wordt vastgelegd in de gewassen. Er wordt budget toegekend en een reservering gemaakt voor in ieder geval het opzetten van innovatieve productielijnen, de vorming van ketens en het maken van productkaarten voor de Nationale Milieudatabase. Uitgangspunt is dat de ontwikkeling leidt tot een gezonde Nederlandse markt vanaf 2030. Voorwaarde: de uitwerking van de aanpak en de concrete normering	Industrie	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
moeten leiden tot voldoende zicht op de ontwikkeling tot een gezonde Nederlandse markt vanaf 2030.			
1 Uitfasering huurwoningen labels EFG per 2029; daarna alle huurwoningen geïsoleerd tot de standaard bij renovatiemomenten: Op 1-1-2029 moeten alle huurwoningen met energielabel E, F of G zijn verduurzaamd naar minimaal label D. Vanaf 2029 geldt voor huurwoningen dat ze op het moment van renovatie moeten worden geïsoleerd tot de isolatiestandaard. Er wordt nog gekeken hoe kan worden gewaarborgd dat renovaties niet worden uitgesteld. Voor huurwoningen met monumentale status wordt de vormgeving van de streefnorm nader onderzocht.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
2 Introductie ZEB-norm alle woningen 2050: Op 1-1-2050 moeten alle gebouwen Zero Emissions Buildings zijn. Dit betekent dat gebouwen een lage energievraag hebben, ter plaatse geen CO ₂ -emissies door fossiele brandstoffen mogen veroorzaken en dat er geen of zeer weinig operationele broeikasgasemissies plaatsvinden. De precieze vormgeving van deze ZEB-norm uit de herziene Europese Energy Performance of Buildings Directive moet nog worden bepaald. Voor monumenten wordt de vormgeving van een streefnorm nader onderzocht.	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja
3 Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming incl. verplicht onderdeel hypotheekgesprek: Informatievoorziening door Rijk en gemeenten over financieringsopties en business case. Verplichte toetstermen voor financieel adviseurs aanpassen, verkort advies opstellen, zodat financieringsopties voor verduurzaming (o.a. het Nationaal Warmtefonds, consumptief en hypothecair krediet) standaard ter sprake komen in adviesgesprekken. Zie IBO Klimaat fiche 2.8.	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja
4 Aanpassing energiebelasting: Zie sectoroverstijgend.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
5 Nationaal Isolatieprogramma: betreft middelen voor het Nationaal Isolatieprogramma zoals beschreven in de	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>brief van de minister voor VRO van 4 april 2022 (Kamerstukken II, vergaderjaar 2021-2022, 30196, nr. 787). Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving. Voorwaarde reservering: middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden.</p>			
<p>6 Ontzorging VvE's: Middelen zijn bedoeld voor activeren, bouwbegeleiding voor verduurzaming en opstellen meerjarenonderhoudsplannen. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving.</p>	<p>Gebouwde Omgeving</p>	<p>Nee</p>	<p>Ja</p>
<p>7 Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken: Betreft het beschikbaar stellen van extra middelen aan gemeenten specifiek voor kwetsbare huishoudens in energetisch slechte woningen, zodat bij deze huishoudens de woningen een hogere mate van verduurzaming kunnen bereiken. Deze middelen kunnen boven op de middelen voor de lokale aanpak worden ingezet. De middelen zijn bedoeld voor isolatie en eventueel interne voorzieningen t.b.v aansluiting op warmtenetten indien aan de orde i.h.k.v. de wijkaanpak. Voorwaarde: maatregel vergt nadere uitwerking.</p>	<p>Gebouwde Omgeving</p>	<p>Ja</p>	<p>Ja</p>
<p>8 Zon-PV in huursector: Er komt tijdelijk een subsidie voor corporaties en particuliere verhuurders in het gereguleerde segment indien de salderingsregeling wordt afgebouwd. Met de subsidie worden de netto-investeringskosten voor zonnepanelen lager en kunnen verhuurders met een lagere vergoeding van de huurder toe. Daardoor wordt de instemming door huurders makkelijker. De opgewekte stroom moet naar de huurder gaan. Voorwaarden: dat de salderingsregeling wordt afgebouwd en de maatregel nader wordt uitgewerkt.</p>	<p>Gebouwde Omgeving</p>	<p>Nee</p>	<p>Ja</p>

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
9 Warmtefonds ophogen: 0% rente voor inkomens tot EUR 60.000 en 1,5% rentekorting voor VvE's: et verlagen van de rente die het Warmtefonds rekent voor haar leningen naar 0% voor burgers met een inkomen tot € 60.000 (indicatief), om daarmee de remmende werking van de gestegen markttrente weg te nemen en een prikkel te geven aan woningeigenaren om te verduurzamen. Voor VvE's wordt de rente verlaagd met circa 1,5% (waarmee de rente nu zou uitkomen op 2,5-3%). Voorwaarde reservering: nadere uitwerking en dat op basis van het lopende, aan de Tweede Kamer toegezegde (Kamerstuk TZ202209082) onderzoek een positief beeld ontstaat over nut en noodzaak van het onlangs doorgevoerde 0%-rentetarief.	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja
10 Uitefaseren slechtste energielabels Utiliteitsbouw: De 15% gebouwen met gebruiksfuncties winkels, logies en bijeenkomstgebouwen met de slechtste energieprestatie moeten per 1-1-2027 zijn verduurzaamd en de volgende 10% per 1-1-2030. Dit betekent gemiddeld de gebouwen met label EFG per 2027 en label D per 2030. Voor de gebruiksfuncties gezondheidszorg, onderwijs, sport en celfunctie zullen de jaartallen gelden zoals die worden vastgelegd in de definitieve Europese Energy Performance of Buildings Directive IV. Voor cultuurgebouwen zal worden bekeken of het mogelijk is de jaartallen uit de EPBD te laten gelden.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
11 Introductie energieprestatie-eisen industriefunctie: Voor gebouwen met een industriefunctie worden energieprestatie-eisen opgenomen in het Bouwbesluit/Besluit bouwwerken leefomgeving, waarin voor andere gebouwen al dergelijke eisen worden gesteld. In het verlengde hiervan komen deze gebouwen ook te vallen onder de maatregel Uitefaseren slechtste energielabels utiliteitsbouw.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
12 Vervolg portefeuilleaanpak: Er komt een vervolg op de huidige portefeuilleaanpak voor grote gebouweigenaren. Zij krijgen vanaf 2027 de mogelijkheid om via een gefaseerde aanpak de overtreding op nieuwe en de op dat moment vigerende	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
normering ongedaan te maken. Hiertegenover staat een hogere energieprestatie, energiebesparing en CO ₂ -reductie op portefeuilleniveau. De gefaseerde aanpak moet worden beschreven in een portefeuilleroutekaart.			
13 Ontzorgingsprogramma MKB/bedrijventerreinen: Voor kleine mkb'ers wordt een ontzorgingsprogramma ontwikkeld met een proactieve benadering die aansluit bij de energiebesparingsplicht én het uitfaseren van slechte energielabels, in samenwerking met de provincies en de brancheorganisaties. Bij bedrijventerreinen gaat het om de organisatiegraad op deze terreinen te verhogen, die als randvoorwaarde nodig is voor verdere verduurzaming en energiebesparing.	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja
14 Maatschappelijk vastgoed: Subsidie DUMAVA. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving. Binnen de reeks worden er middelen vrijgemaakt voor handhaving van de normering ter uitfasering van de slechtste labels in de gehele utiliteitsbouw.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
15 Maatschappelijk vastgoed: Duurzaam Rijksvastgoed. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
16 Maatschappelijk vastgoed: Ondersteuning maatschappelijk vastgoed. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving. De maatregel ziet toe op het ondersteunen van maatschappelijk vastgoed via: 1) het huidige Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed, dat wordt verlengd tot en met 2030, en 2) de huidige ontzorgingsprogramma's die worden voortgezet en geïntensiveerd. Binnen de reeks worden er middelen vrijgemaakt voor energielabels in het maatschappelijk vastgoed.	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja
17 Maatschappelijk vastgoed: Revolverend fonds. Betreft een reservering in het Meerjarenprogramma 2025. Voor	Gebouwde Omgeving	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving. Ook wordt uit dit budget een programmatische aanpak opgezet voor maatschappelijk vastgoed, gericht op het slimmer organiseren van de verduurzaming. Projecten kunnen worden gebundeld, processen in besluitvorming en inkoop worden gestandaardiseerd en financiering kan aan deze gezamenlijke projecten worden gekoppeld. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar terugverdienmogelijkheden, maar worden ook de positieve baten of het maatschappelijk rendement van het renoveren of verduurzamen van vastgoed met een maatschappelijke functie meegewogen. Indien blijkt dat de € 300 mln. die nu gereserveerd is voor het revolverend fonds niet (volledig) nodig blijkt, worden deze (resterende) middelen benut voor de DUMAVA-subsidieregeling.</p>			
18 Energiebesparingsplicht beter handhaven en aanscherpen tot 7 jaar terugverdiensijd: Zie sectoroverstijgend.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
19 Aanvulling ISDE: Aanvulling ISDE zodat deze niet vroegtijdig uitgeput wordt door o.a. normering en toename all electric. Voorwaarde reservering: middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden en op voorwaarde dat de normering inzake vervanging verwarmingsinstallaties vanaf 2026 voldoende is uitgewerkt.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
20 Stimulering hybride warmtepompen bestaande bouw: Middelen zijn bedoeld om de ISDE-regeling te intensiveren. Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving. Voorwaarden reservering: middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
21 Nationale subsidieregeling warmtenetten: Middelen zijn bedoeld voor het intensiveren van de Nationale Subsidieregeling Warmtenetten (WIS). Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
22 Geothermie, lage temperatuur: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.	Gebouwde Omgeving	Nee	Nee
23 Doe-het-zelf-voucher: Dit een isolatietegoedbon voor de doe-het-zelver, zodat doe-het-zelvende burgers kosten kunnen besparen bij het isoleren van hun huis en schaarse professionals vooral kunnen worden ingezet voor complexe werkzaamheden.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
ETS II.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
Normering verwarmingsinstallaties.	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja
Bijmengverplichting groen gas.	Gebouwde Omgeving	Ja	Nee
Energy Performance of Buildings Directive (EPBD) wordt aangepast.	Gebouwde Omgeving	Nee	Nee
Energy Efficiency Directive (EED), o.a. Renovatieverplichting gebouwen publieke instellingen.	Gebouwde Omgeving	Nee	Nee
1 Aanscherping van het restemissiedoel voor de GTB naar 4,3 Mt 2030: in het covenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 is een bandbreedte van 4,3 tot 4,8 Mton afgesproken. Aanscherping naar 4,3 Mton is daarmee in lijn met maximale ambitie. Huidige doel o.b.v. CA + MJN2022 (incidentele maatwerksubsidie CO ₂ -levering) is 5,3 Mton. Daarmee is er sprake van een aanscherping van 1 Mton ten opzichte van het Coalitieakkoord.	Landbouw & landgebruik	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>2 Vlakke individuele heffing die restemissiedoel GTB borgt: in het convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 is afgesproken om het CO₂-sectorsysteem dat tot en met 2024 loopt, te vervangen met een individuele heffing per 2025. In samenspraak met de convenantpartijen is gekozen voor een vlakke emissiebelasting. De opbrengst gaat naar de algemene middelen. De tariefvoering zal zodanig zijn dat het restemissiedoel van 4,3 Mton (alle broeikasgassen) in 2030 met voldoende zekerheid wordt gehaald. Uitwerking hiervan loopt via het BP2024. Er wordt een aparte tariefstudie gedaan voor vaststelling van het tarief per 1-1-2025.</p>	Landbouw & landgebruik	Nee	Ja
<p>3 Beperking WKK-inputvrijstelling per 2025 conform CA evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus: in het Coalitieakkoord is afgesproken om de WKK-inputvrijstelling per 2025 te beperken. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden gestart. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO₂-reductie. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd. In het pakket zijn hiervoor middelen gereserveerd, waarbij uitgangspunt is dat de maatregel uiterlijk in 2030 volledig is doorgevoerd en waarbij er in de maatvoering substantiële stappen moeten worden gezet in de jaren daarvoor. Randvoorwaardelijk voor een eventuele ingroei is dat er geen gevolgen zijn voor de middelen die Nederland in het kader van het Herstel- en Veerkrachtplan ontvangt. Nederland heeft zich namelijk in het HVP juridisch gecommitteerd het verlaagd energiebelastingtarief GTB af te schaffen en de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op WKK's te beperken per 2025. Mocht Nederland zich hier niet aan houden en aldus niet in staat zijn de afspraak na te komen, dan heeft dit mogelijk financiële gevolgen. Het vaststellen van de</p>	Landbouw & landgebruik	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>orde van grootte van deze financiële gevolgen zijn door de wetgever bij Europese Commissie belegd en moet nader worden onderzocht. Tot slot wordt voor de uitvoerbaarheid en de inpasbaarheid in de IV-portfolio van de Belastingdienst een voorbehoud gemaakt. Dit zal de komende tijd onderzocht worden en kan worden meegewogen in het definitieve besluit in augustus. De maatregel wordt opgenomen in het BP2024.</p>			
<p>4 Afschaffen verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw per 2025 conform CA evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus: In het Coalitieakkoord is afgesproken om het verlaagd energiebelastingtarief per 2025 af te schaffen. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden gestart. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO₂-reductie. In het pakket zijn hiervoor middelen gereserveerd, waarbij uitgangspunt is dat de maatregel uiterlijk in 2030 volledig is doorgevoerd en waarbij er in de maatvoering substantiële stappen moeten worden gezet in de jaren daarvoor. Randvoorwaardelijk voor een eventuele ingroei van deze twee fiscale maatregelen is dat 1) de Europese commissie een nieuwe beschikking voor staatssteun afgeeft voor verlenging van het verlaagd EB-tarief GTB en 2) er geen gevolgen zijn voor de middelen die Nederland in het kader van het Herstellen Veerkrachtplan ontvangt. Nederland heeft zich namelijk in het HVP juridisch gecommitteerd het verlaagd energiebelastingtarief GTB af te schaffen en de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op WKK's te beperken per 2025. Mocht Nederland zich hier niet aan houden en aldus niet in staat zijn de afspraak na te komen, dan heeft dit mogelijk financiële gevolgen. Het vaststellen van de orde van grootte van deze financiële gevolgen zijn door de wetgever bij Europese Commissie</p>	<p>Landbouw & landgebruik</p>	<p>Ja</p>	<p>Ja</p>

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
belegd en moet nader worden onderzocht. De maatregel wordt opgenomen in het BP2024.			
5 Aanscherping energiebesparingsplicht en aanpassingen Energiebelasting: Zie sectoroverstijgend. Deze maatregelen hebben effecten op de landbouw, en met name op de glastuinbouw. Aanpassingen in de energiebelasting interacteren met de fiscale maatregelen uit het CA. De energiebesparingsplicht glastuinbouw is sinds 2023 van toepassing op de glastuinbouw.	Landbouw & landgebruik	Ja	Ja
6 Openstelling SDE-categorie 'lucht-water-warmtepomp' voor glastuinbouw: In aanloop naar de ondertekening van het convenant is door EZK richting Glastuinbouw Nederland o.a. toegezegd om de SDE-categorie 'lucht-water-warmtepompen' open te stellen voor de glastuinbouw. Dit leidt niet tot aanvullende overheidsuitgaven omdat er binnen de SDE concurrentie plaatsvindt voor dezelfde hoeveelheid middelen.	Landbouw & landgebruik	Nee	Ja
7 Correctieregeling duurzame warmte n.a.v. motie-Grinwis-Erkens: In het kader van de motie-Grinwis-Erkens wordt € 60 mln. gereserveerd voor een nader uit te werken correctieregeling duurzame warmte. De beschikkingen hiervoor moeten vóór 2024 worden uitgegeven omdat hiervoor het Tijdelijk crisiskader staatssteun Oekraïne wordt beoogd en dit in 2023 afloopt. De daadwerkelijke uitgaven kunnen mogelijk na 2023 plaatsvinden.	Landbouw & landgebruik	Nee	Ja
8 Distributienetten glastuinbouw: Middelen zijn bedoeld voor een nader uit te werken subsidieregeling voor warmtedistributienetten in de glastuinbouw. Voorwaarden: restemissiedoel van 4,3 Mton en de voorwaarden zoals geformuleerd door fondsbeheer: nadere uitwerking van (1) de hoogte van de onrendabele top o.b.v. de uitkomsten van onderzoeken; (2) fiscale vergroeningsmaatregelen voor de glastuinbouw; (3) de doelmatige vormgeving van de maatregel en (4) opname van een toekomstbestendigheidstoets in de regeling om stranded assets te voorkomen. Voor een	Landbouw & landgebruik	Ja	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
uitgebreide omschrijving zie het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.			
9 EG-regeling: Voor een uitgebreide omschrijving zie het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder komen niet in aanmerking; en de bijdrage uit het Klimaatfonds leidt niet tot een lagere bijdrage van de begroting van het ministerie van LNV aan deze regeling.	Landbouw & landgebruik	Ja	Ja
10 Generieke en gebiedsgerichte instrumentering ter borging van 4 van de 5 Mton in NPLG: De klimaatopgave voor veehouderij en akkerbouw, via het NPLG, blijft gehandhaafd op 5 Mton. De verwachting is dat met opkoopregelingen circa 1 Mton reductie gerealiseerd kan worden. Voor de resterende klimaatopgave van 4 Mton wordt normerend en beprijzend beleid gemaakt. Over de concrete invulling van het normerend en beprijzend beleid maakt de minister van LNV afspraken in het Landbouwakkoord. Als daarmee niet de beoogde reductie wordt afgedekt, neemt het kabinet aanvullende maatregelen. Daarbij put het kabinet uit het IBO en houdt het kabinet oog voor de bevindingen van de werkgroep 'normeren en beprijzen stikstof'[1]. In het IBO zijn maatregelen uitgewerkt zoals een grondgebondenheidsnorm, een emissiebelasting, veevoermaatregelen, een uitbreiding van het dierrechtenstelsel en het afkomen van rechten bij transacties. De maatregelen uit het Landbouwakkoord moeten tezamen leiden tot een samenhangend pakket aan normering en beprijzing dat leidt tot stikstof-, water-, bodem-, en klimaatdoelbereik.	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee
11 Bevorderen duurzaam en plantaardig aanbod voedsel in retail d.m.v. normering, tegengaan voedselverspilling: Invulling te bepalen in Landbouwakkoord en/of de voedselbrief die verschijnt zodra het Landbouwakkoord gereed is.	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
12 Bevorderen transparantie duurzaamheid voedselaanbod: Invulling te bepalen in Landbouwakkoord en/of voedselbrief die verschijnt zodra het Landbouwakkoord gereed is.	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee
13 (Onderzoek naar) heffingen ter bevordering van duurzame productie en consumptie van voedingsmiddelen: Binnen het traject van het Landbouwakkoord wordt gekeken naar beprijzingsmogelijkheden ter bevordering van duurzame productie en consumptie. Voordat een besluit over invoering van deze maatregel kan worden genomen, is nader onderzoek nodig.	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee
14 Intensivering veenweideaanpak: Het kabinet wil de veenweideaanpak intensiveren door normering van het grondwaterpeil onder voorbehoud van beschikbare financiering. De exacte norm kan verschillen per gebied en wordt onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak. Gesprekken hierover vinden plaats in het kader van het Landbouwakkoord.	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee
Nieuwe derogatiebeschikking (inclusief verlaging mestproductieplafonds).	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus).	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties.	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn: bufferzones	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
Beleidsinstrumenten structurele aanpak stikstof: Maatregel Gerichte Aankoop.	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
Per 1 mei 2023 zijn er in alle zes relevante provincies veenweidestrategieën opgesteld (deels in concept beschikbaar). Doel van de strategieën is onder meer om de veenaafbraak en de daarmee samenhangende CO2-	Landbouw & landgebruik	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
emissies te beperken of te stoppen waar mogelijk. Daartoe zijn er verschillende opties: peilopzet, (druk)infiltratie of transitie naar natuur of paludicultuur.			
Nederland heeft als doel om rond 2030 rond de 37.000 ha extra bos te hebben (Bossenstrategie, Klimaatakkoord). In KEV 2022 werd onder vastgesteld en voorgenomen beleid gerekend met ruim 13.000 hectare. Met de geagendeerd beleidsplannen was in de KEV 2022 een inschatting gemaakt dat daarmee 24.000 hectare extra bos kon worden gerealiseerd. In de KEV 2023 is deze schatting naar beneden bijgesteld naar 12.000 hectare (zie paragraaf 2.3.6).	Landbouw & landgebruik	Ja	Nee
1 Aanscherping CO2-doel werkgebonden personenmobiliteit: Het CO2-reductiedoel voor werkgebonden personenmobiliteit wordt aangescherpt van 1 naar 1,5 Mton.	Mobiliteit	Ja	Ja
2 Aanschafsubsidies particulier EV (tweedehands): Via de SEPP wordt de aanschaf van tweedehands elektrische personenauto's (EV) gestimuleerd. Deze maatregel leidt tot circa € 528 mln. aan extra uitgaven (t/m 2029), wat wordt gedekt door een verhoging van de vaste voet in de bpm met 200 euro vanaf 2025.	Mobiliteit	Ja	Ja
3 Laadinfrastructuur voor wegvervoer (logistiek en personenvervoer): Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Mobiliteit	Ja	Ja
4 Uitbreiden nulemissiezones voor gemeenten: Er wordt een wettelijke mogelijkheid gecreëerd voor gemeenten, waardoor zij uiterlijk in 2030 een nulemissiezone kunnen instellen voor taxi's, bussen, particuliere bestelauto's, brom- en snorfietzen en motoren. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche maatregel 12.	Mobiliteit	Ja	Ja
5 Aanscherpen normen duurzaam inkopen: Vanaf 2026 wordt regelgeving aangescherpt voor het aandeel ingekochte en schone emissievoertuigen voor voertuigen en diensten door medeoverheden en aanbestedende diensten en –instanties. Er worden	Mobiliteit	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
middelen beschikbaar gesteld vanuit het Rijk om hieraan bij te dragen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche maatregel 13. Voorwaarde: nadere uitwerking en aanpassing Regeling bevordering schone wegvoertuigen conform fiche IBO Klimaat.			
6 Vergroenen reisgedrag (afpraak CA): Dit betreft een maatregel om verschillende manieren van duurzaam reisvervoer en –gedrag te stimuleren, bijv. rond thuiswerken, opschalen deelmobiliteit, veranderingen in de cultuur en werkwijzen (sociale innovatie), versterken fietsinfra, minder vliegen en stimuleren (internationale) treinreizen.	Mobiliteit	Nee	Ja
7 Aanscherpen CO ₂ -prestaties goederenvervoer: afspraken maken met transportsector over meten en verbeteren CO ₂ -prestatie in combinatie met ondersteuning vanuit terugsluis VWH met op termijn invoeren wettelijke norm per 01-01-2027 gericht op 30% minder CO ₂ -uitstoot in 2030 t.o.v. 2018.	Mobiliteit	Ja	Ja
8 Invoeren CO ₂ -grondslag emissievrije vrachtwagens in VWH: In de vrachtwagenheffing wordt een CO ₂ -grondslag ingevoerd met korting van 75% voor emissievrije vrachtwagens, dusdanig dat deze budgetneutraal is t.o.v. de huidige vormgeving.	Mobiliteit	Ja	Ja
9 Aanscherpen Europese emissielimieten: De Europese Commissie heeft voorgesteld om CO ₂ -normen voor zware bedrijfsvoertuigen aan te scherpen. Dit levert naar verwachting circa 0,1 Mton op.	Mobiliteit	Ja	Nee
10 Verplichting van gemiddeld label B in 2030 in de binnenvaart: Verplichting van minimaal emissielabel B in 2030. Vormgeving wordt vastgesteld op basis van uitkomsten studie (conform toelichting fiche IBO Klimaat nr. M5).	Mobiliteit	Nee	Ja
11 Beprijzing emissies binnenvaart onder het EU-ETS ₂ (opt-in): Beprijzing brandstofgebruik binnenvaart door opt-in het ETS ₂ (zie sectoroverstijgend)	Mobiliteit	Nee	Nee
12 Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart: Er worden middelen gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025 voor toepassing van	Mobiliteit	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
waterstof in wegtransport en binnenvaart . Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde reservering: ambitieuze uitwerking verplichting emissielabel binnenvaart en opt-in ETS-2 voor de binnenvaart (zie maatregel M15 en M16).			
13 Subsidie voor laadinfrastructuur bouw: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Mobiliteit	Ja	Ja
14 GWW Opschaling infratechnieken (CE): Het doorontwikkelen van duurzame innovatietechnieken van publieke infraprojecten (grond-, weg- en waterbouw; GWW) door middel van een launching customer-programma, gericht op de eerste klant (opdrachtgever) van een nieuwe innovatie.	Mobiliteit	Ja	Nee
15 Verduurzaming zeevaartschepen: In het klimaatfonds worden middelen gereserveerd voor duurzame aandrijftechnieken (zeevaart). Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling.	Mobiliteit	Nee	Nee
16 Stimulering zeevaart door walstroom: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Mobiliteit	Nee	Nee
17 De inzet van biobrandstoffen in het wegverkeer wordt verhoogd met 20 PJ: dit gebeurt door een geleidelijke verhoging van de jaarverplichting hernieuwbare energiedragers.	Mobiliteit	Ja	Nee
18 Bpm bestelauto's ondernemers.	Mobiliteit	Ja	Ja
19 265 miljoen voor vergroening personenvervoer en reisgedrag.	Mobiliteit	Nee	Ja
20 Betalen naar Gebruik.	Mobiliteit	Ja	Ja
21 Verhoging onbelaste reiskostenvergoeding.	Mobiliteit	Ja	Nee
22 Verdere uitrol van nulemissiezones, versnelde uitrol laadinfra logistiek en overbrugging subsidiegat nulemissievracht.	Mobiliteit	Ja	Ja
23 Routekaart en een convenant Schoon en Emissieloos Bouwen.	Mobiliteit	Ja	Ja
24 REDIII	Mobiliteit	Ja	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
25 Aanscherping EU CO ₂ -norm nieuwe vrachtwagens.	Mobiliteit	Ja	Nee
26 AFIR	Mobiliteit	Ja	Nee
27 ETS II.	Mobiliteit	Ja	Nee
1 Toepassing Groen Gas (extra inzet t.o.v. KEV 2022-raming ter invulling van CA-afpraak): Uitwerking bijmengverplichting groen gas conform CA.	Algemeen	Ja	Nee
2 Vergassing: stimulering projecten vergassing 1e en 2e fase: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: positieve staatssteuntoets; een nadere uitwerking van de kasreeks wanneer meer bekend is welke projecten een aanvraag indienen; het betrekken van de maatregel duurzame luchtvaartbrandstof bij de nadere uitwerking; en een realistische inschatting van de CO ₂ -emissiereductie. Tevens dient de bijmengverplichting voor groen gas voldoende te zijn uitgewerkt.	Algemeen	Nee	Nee
3 Vergassing: expertisecentrum, organisatie, haalbaarheidsstudies: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde: de bijmengverplichting voor groen gas is voldoende uitgewerkt.	Algemeen	Nee	Nee
4 Elektrolyse, onshore: 50 MW: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde: er dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.	Algemeen	Ja	Nee
5 Elektrolyse, onshore: 500-1.000 MW: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: nadere uitwerking van het instrument; positieve staatssteuntoets; dat in de opzet van de regeling geborgd wordt dat de inzichten worden meegenomen van elektrolyse, onshore 50 MW; dat een realistische inschatting gemaakt wordt van de CO ₂ -emissiereductie (PBL vindt de huidige inschatting aan de hoge kant); dat kennisdeling als vereiste wordt opgenomen in de	Algemeen	Ja	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
subsidieregeling; en dat er een marktstudie komt om vraag- en aanbodmarkt in kaart te brengen zodat beter gestuurd kan worden op de instrumentenmix. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.			
6 Elektrolyse, offshore: <=100 MW (CAPEX). Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: nader uitgewerkt bestedingsplan en het opnemen van kennisdeling als vereiste in de subsidieregeling. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.	Algemeen	Ja	Nee
7 Elektrolyse, offshore: 500 MW (CAPEX + OPEX): Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: dat in de regeling wordt geborgd dat de inzichten worden meegenomen van elektrolyse, offshore <=100MW. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.	Algemeen	Ja	Nee
8 H ₂ Global, import van groene waterstof: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde: Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.	Algemeen	Ja	Nee
9 Elektrolyse: kennisplatform offshore en ketenbrede consortia: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde: er dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.	Algemeen	Nee	Nee
10 Waterstofnetwerk op zee: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Algemeen	Nee	Nee
11 De-risken grootschalige waterstofopslag: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Algemeen	Nee	Nee
12 Afschaffen vrijstelling in kolenbelasting voor duaal verbruik 2028: De vrijstelling in de kolenbelasting voor	Algemeen	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
<p>duaal gebruik van kolen wordt per 1 januari 2028 afgeschaft.</p>			
<p>13 Onderzoek en impactanalyse van afbouwpad fiscale regelingen die fossiel energieverbruik stimuleren (waaronder vrijstelling in de energiebelasting voor non-energetisch verbruik van aardgas en het niet heffen van accijns over het non-energetisch verbruik van minerale oliën): Als onderdeel van het reeds lopende onderzoek waarin de fiscale regelingen in kaart worden gebracht die fossiel verbruik bevoordelen, wordt een impactanalyse gedaan naar de effecten van het afbouwen van deze regelingen (i.i.g. vrijstelling voor non-energetisch verbruik aardgas en het heffen van accijns op non-energetisch verbruik van minerale oliën). Bij Miljoenennota komt het kabinet tot besluitvorming over het gewenste afbouwpad, waarbij bedrijven voldoende handelingsperspectief worden gegeven om te verduurzamen.</p>	Algemeen	Nee	Ja
<p>14 Brede toepassing ETS II (opt-in): Het kabinet zet in op zo breed mogelijke toepassing door alle brandstoffen onder het EU-handelssysteem voor brandstofgebruik (ETS II) te brengen. Definitieve besluitvorming over de ETS II-opt-in kan plaatsvinden zodra de uitvoeringsverordening hierover is gepubliceerd door de EU-commissie.</p>	Algemeen	Nee	Nee
<p>15 Nationaal Emissieplafond voor ESR-sectoren: De komst van het emissiehandelssysteem ETS II – dat gaat gelden voor brandstofgebruik in de ESR-sectoren gebouwde omgeving, wegverkeer en industrie – biedt de mogelijkheid om aansluitend een nationaal emissieplafond voor ESR-sectoren in te voeren dat rekening houdt met het nationale emissiedoel in de nationale Klimaatwet. Het kabinet ziet dat een dergelijk nationaal emissieplafond kan zorgen voor meer zekerheid in het behalen van de doelstellingen en zal dit daarom verder verkennen en betrekken bij besluitvorming van het Klimaatplan 2024. Er zijn vormgevingskeuzes te maken over de invoering, o.a. de doelstelling en het toepassingsbereik alternatieve</p>	Algemeen	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
verdeling van rechten. Ook dient te worden onderzocht hoe een nationaal emissieplafond zou samenhangen met de komst van ETS II en met het bestaande beleidsinstrumentarium. De minister van Financiën en de minister voor Klimaat en Energie zullen zo snel mogelijk een gezamenlijk onderzoek instellen waarin al deze aspecten worden onderzocht. Voor onderzoek wordt € 2 mln. gereserveerd.			
16 Aanscherpen energiebesparingsplicht en mkb-ondersteuning: Het kabinet scherpt de energiebesparingsplicht aan door de terugverdientijd in 2027 op te hogen naar zeven jaar. Bij de uitwerking zal in kaart worden gebracht of er een voldoende additioneel emissiereductie-effect gepaard gaat met het ophogen van de terugverdientijd, gelet op het effect dat de hogere energieprijzen al hebben op de hoeveelheid maatregelen die onder de huidige terugverdientijd vallen en het effect van ander beleid. Ook zal er bij de uitwerking zorg worden gedragen voor de uitvoerbaarheid van de maatregelen voor bedrijven. De handhaving op de naleving van de energiebesparingsplicht zal verbeterd worden. Daar is € 13,3 mln. voor beschikbaar gesteld. De aangescherpte energiebesparingsplicht verplicht ook het mkb om energiebesparende maatregelen uit te voeren. Om het mkb te ondersteunen wordt een instrument ontwikkeld. Hiervoor is € 150 mln. beschikbaar. Hiermee wordt de drempel van het mkb om energiebesparende maatregelen uit te voeren verlaagd. Deze maatregel zal in 2025 operationeel zijn.	Algemeen	Ja	Ja
17 Algemene reservering uitvoeringskosten: Bedoeld voor uitvoerings- en handhavingskosten aanvullend klimaatbeleid.	Algemeen	Nee	Nee
18 Hogere openstellingronde SDE++ 2024 en 2025: Betreft een intensivering van de SDE++.	Algemeen	Ja	Ja
19 Geothermie, hoge temperatuur: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: het	Algemeen	Nee	Nee

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.			
20 Vergunningenprocedures, fixers en transport: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Algemeen	Nee	Nee
21 Randvoorwaarden technische arbeidsmarkt: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Algemeen	Nee	Nee
22 Coördinatie MIEK-projecten: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.	Algemeen	Nee	Nee
23 Technisch uitgangspunt aanpassing tarieven energiebelasting (taakstellend 1,2 Mton): Er worden een aantal maatregelen genomen binnen de energiebelasting. Voor huishoudens worden de tarieven tot een bepaald gasverbruik verlaagd. Daarboven worden ze verhoogd. Daarnaast komt er een apart tarief voor waterstof. Tot slot worden er maatregelen getroffen om de degressiviteit bij aardgas aan te passen en worden de tarieven elektriciteit in de hogere verbruiksschijven verlaagd. In onderstaande tabel is het technisch uitgangspunt voor deze aanpassingen in de energiebelasting opgenomen. Al deze aanpassingen moeten leiden tot een CO ₂ -opbrengst van 1,2 Mton in 2030 (t.o.v. het IBO-basispad). De komende maanden zal op basis van een impactstudie bepaald worden hoe de maatregelen er concreet uit gaan zien om die 1,2 Mton op te leveren.	Algemeen	Ja	Nee
24 Resterende meeropbrengst structuuraanpassingen energiebelasting: In het Coalitieakkoord is afgesproken om per 2025 het verlaagd tarief energiebelasting GTB af te schaffen, om de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op WKK's te beperken en om de vrijstellingen voor metallurgische en mineralogische procedés af te schaffen. De budgettaire opbrengst valt hoger uit dan ten tijde van het Coalitieakkoord voorzien. Dit komt met name door interactie-effecten met de tariefaanpassingen die in het Coalitieakkoord ook waren afgesproken. Een deel van deze budgettaire	Algemeen	Nee	Ja

Onderdeel van de Klimaat- en Energieverkenning 2023 - 26 oktober 2023			
Omschrijving instrument	Sector	Doorgerekend in de KEV 2023	Draagt bij aan het nakomen van de energiebesparingsverplichting in het kader van Artikel 8 van de EED
meeropbrengst is in de klimaattabel ingezet als dekking voor een mogelijke gefaseerde invoer van de WKK-maatregel en het afschaffen van het verlaagd energiebelastingtarief GTB. Deze reeks laat de resterende meeropbrengst zien.			
Verbruiksverplichting waterstof in de industrie (Nederlandse implementatie van REDII art. 22a) en transportsector (art. 25)	Algemeen	Ja	Nee
IPCEI Waterstof golf 2, 3 en 4	Algemeen	Nee	Nee